

Kis-Benedek József

Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihad új tendenciái

Az Iszlám Állam, mint a globális biztonságot fenyegető terrorszervezet Irakban és Szíriában tűnt fel. A tanulmány a megjelenés előzményeit és az al-Kaidával való kapcsolatát elemzi, különös tekintettel a kalifátus létrehozásának és realitásának sajátosságaira. Bemutatja a globális dzsihad stratégiai céljait, szakaszait és szervezeteit. Elemzi az Iszlám Állam fenyegetéseinek kockázatait és utal az ellene létrehozott koalíció problémáira.

A nemzetközi szakirodalom értékelése alapján, a terrorizmus területén továbbra is az al-Kaida és a társult hálózatok, valamint a „bennszülött” terroristák jelentik a legnagyobb veszélyt a globális biztonságra. Az Iraki Iszlám Állam megjelenésével és programjával újból előtérbe került az Iszlám Kalifátus megteremtésének gondolata. Eszközként, illetve doktrínaként a hitetlenekkel szemben a fegyveres felkelést, a szent háborút, a dzsihadot jelölik meg. A tanulmányban igyekszem ennek hátterét bemutatni, jelezve, hogy nem új jelenséggel állunk szemben (ami persze a veszélyét nem csökkenti).

Az 1980-as évektől kezdve Afganisztánban a mudzsahid (vallásos harcos) a szovjet intervencióval kapcsolatosan figyelemre méltó ellenállást tanúsított és változatos módszereket alkalmazott az iszlám ellenségei ellen. Az elmúlt négy évtizedben az al-Kaida négy hullámban, illetőleg fázisban valósította meg céljait. Az első az arab–afgán mudzsahid, a második a száműzetésből szervezett ellenállás, mely elterjedt a világon, a harmadik az ún. „bennszülött” terrorizmus, amely napjainkra újraépült és új helyeken is megnyilvánul, végül negyedik a „dzsihad alapja”, az al-Kaida (Bázis), a rendszerek rendszere, amely a távolból, Pakisztán északnyugati részéből irányít, főként ideológiailag. Érdemes ezeket egyesével megvizsgálni.

Az al-Kaida céljai megvalósulásának fázisai az elmúlt évtizedekben

Az arab afgánok

1979 és '89 között a szovjetek elleni fellépés céljából létrejött szervezet tagjai az arab és a muzulmán világból érkeztek. A toborzás alapvetően három országban: Szaúd-Arábiában, Jemenben és Algériában történt.

Az al-Kaida szervezetként 1988-ban született a még 1980-ban létrehozott Maktab al-Khidamat (Szolgálati Hivatal) nevű szervezetből. Utóbbit az ellenállás szervezése céljából hozták létre, főként arabokból. Létrehozása Abdullah Jusuf Azzam nevéhez fűződik, aki palesztin iszlám tudós volt, tagja a Muzulmán Testvérek Mozgalomnak. Vallási nézetei az iszlám szalafista irányzatát tükrözték. Politikai ideológiája a Muzulmán Testvérek alapítójának, Hasszán al Bannahnak a nézetei, aki a militáns dzsihad felfogását, azaz a szent háborút vallja a „közeli” (arab világ) és a távoli világban (Nyugat).

A szovjetek afganisztáni távozását, majd a Szovjetunió összeomlását követően az al-Kaida arab–afgán vezetése a prioritásokat és az irányokat illetően megosztottá vált. A vezetés egyik szárnyának az volt a véleménye, hogy a szovjetek elleni harcot folytatni kell a kaukázusi, hagyományosan muzulmán országokban. A másik irányzat azt az elvet vallotta, hogy az arab világ szekuláris elemei ellen kell fellépni az arab világban. Néhányan azon a véleményen voltak, hogy az arab világon kívül kell fellépni az Iszlám ellenségei ellen, kezdve a Balkánnal és Kasmírral. Abdullah Azzam 1989-es meggyilkolását követően a vezetést Oszama bin Laden vette át, aki az Iszlám ellenségei ellen világméretű harcot indított.

A szovjet kivonulás és az Afgán Demokratikus Köztársaság összeomlása után, Ibn Khattab vezetése alatt az arab–afgán mudzsahidok, Oszama bin Ladennel együtt 1993-ban a dzsihadot kiterjesztették a szomszédos Tádzsikisztánra, majd 1995 tavaszán Csecsenföldre. A cél: az oroszok kiűzése valamennyi Iszlám területről a Kaukázusban és Közép-Ázsiában. Ekkor már az afgán kiképzőtáborok megnyiták az algériai és más észak-afrikai terroristák számára azzal a céllal, hogy merényleteket hajtsanak végre Nagy-Britanniában, Franciaországban és Németországban.

Közben Oszama bin Laden visszatért a szalafista mozgalom központjának számító Szaúd-Arábiába. Az országot azonban gyorsan elhagyta, Szudánba távozott, mert nem értett egyet az amerikai jelenléttel Szaúd-Arábiában és Kuvait iraki inváziójával.¹ Szudánban létrehozott egy műveleti parancsnokságot és kiképzőtábort, ahol merényleteket terveztek Jemen, Szaúd-Arábia és az Egyesült Államok ellen. Az al-Kaida támogatást nyújtott az Egyiptomi Iszlám Dzsihad számára, amelynek tagjai merényletet terveztek Mubarak, volt egyiptomi elnök ellen, amely azonban kudarcot vallott. Ezek a mudzsahid harcosok a száműzetésből végzett ellenállás elődeinek tekinthetők.

1996-ban Oszama bin Laden *fatvát* bocsátott ki, amelyben dzsihadra szólított fel az Egyesült Államok, az arab hitehagyott rendszerek és szövetségeseik ellen azzal a céllal, hogy szabadítsák fel az muzulmán világot minden hiteltlentől. Ezzel azonos időben hoztak létre kiképzőtáborokat Afganisztánban és Pakisztánban. 1989-ben életre hívták a „zsidók és keresztények elleni harc iszlám világfrontját”. Aktív toborzással, kiképzéssel és doktrínák létrehozásával az al-Kaida széles hálózatot alakított ki a világon. Innen indították hadjáratukat kiválasztott közel-keleti, dél-ázsiai afrikai nyugat-európai és amerikai célok ellen.

1 Egyes források szerint távozásának oka az volt, hogy a szaúdi vezetés kiutasította az országból.

Ellenállás a száműzetésből

A '90-es években a dzsihadista szervezetek célul tűzték ki a hatalom megszerzését Egyiptomban és Szíriában, sőt választások útján Algériában is. Néhányan elköltöztek Európába, vagy az Egyesült Államokba, ahol csoportokat szerveztek, újjászerveztek és viszonylag szabadon mozoghattak. Csatlakoztak hozzájuk a már ott élő afgán veteránok, akik országukba nem térhettek vissza.

A száműzetésben élők igyekeztek tanaitat terjeszteni, néhányan megjelentek a közel-keleti országokban, ahol kampányt folytattak a hitehagyott rendszerek ellen. Különösen aktív tevékenységet fejtettek ki Algériában, Egyiptomban, Marokkóban, Szaúd-Arábiában, Szíriában, Tunéziában és Jemenben. Az al-Kaida és a lokális szervezetek szervezeti és műveleti kapcsolatot hoztak létre egymás között.

A „bennszülött terroristák”

Ahol a száműzetésben lévő dzsihadisták nem akartak vagy nem tudtak tevékenykedni, ott céljaiknak a helyi szervezeteket igyekeztek megnyerni. Köreiket főként a fiatalok körében bővítették. Sikeresen használták fel a helyi iszlám radikális szervezeteket, például a Muzulmán Testvéreket, vagy a Hizb ut-Tahrir pártot (Felszabadítás Pártja) Európában, Ausztráliában és Észak-Amerikában. Így alakultak ki a radikális szervezetek és követték az al-Kaida ideológiáját.

A „bennszülött” sajátosságok ellenére az egyes országokban az elmúlt időszakban végrehajtott támadások óhatatlanul magukon viselik az al-Kaida jegyeit, legalábbis a doktrína, a toborzás, a kiképzés, valamint az alkalmazott módszerek tekintetében. Ezt megerősítik a meghíúsított merényleteket követő letartóztatások során szerzett információk is.

Az elmúlt években jelentős szerepet játszik a toborzásban és az ideológiák, illetve terrormódszerek terjesztésében az internet, különösen az azon terjesztett Inspire magazin felhasználásával. Az internet az egyéni dzsihad, a „bennszülött” terrorizmus legfőbb terjesztőjévé vált az elmúlt években.

Az al-Kaida és a dzsihad

Az afganisztáni tálib felkelés Wazirisztánban (Pakisztán nyugati, törzsi területnek számító része) együtt járt az al-Kaida ernyőszervezet újjáépítésével, átcsoportosításával. Az al-Kaida átalakult egy decentralizált, laza struktúrájú rendszerré, amit a szakirodalom a rendszerek rendszerének minősít. Kiterjed a Közel-Keletre és Észak-Afrikára, Kelet- és Nyugat-Afrikára, Közép- és Dél-Ázsiára, Európára és az Egyesült Államokra is. 2003-tól az al-Kaida elnyelt, vagy beolvasztott tíz új és létező terrorista csoportot, jelenlétét pedig 19 országra terjesztette ki. Egy brit hírszerző tiszt a szervezet terjedését a különböző országokban és csoportoknál a higany mozgásához hasonlította.

Az al-Kaida, illetve a militáns dzsihadisták decentralizálását segítette Mustafa Sethmariam (harcos néven Abu Mus'ab al Suri) teoretikus, aki tanításaiban a helyi dzsihadista felkelők mozgósítására hívott fel a célországokban. Suri hangsúlyozza, hogy a szervezetek védelme érdekében bizonyos műveleti feladatokat (fegyveres

küzdelem, terrorcselekmény, toborzás, pénzbiztosítás, logisztika, felderítés) szigorúan helyi szinten kell megoldani és nem szabad veszélyeztetni a nagy szervezetet.

Az al-Kaida ideológiai ösztönzést, stratégiai irányítást, taktikai segítséget és műveleti koordinációt biztosít. Ezt persze nem minden fiókszervezet fogadja el. Az első belső vitára 2013-ban került sor az al-Kaida központi magja és szíriai szervezete, az an-Núszra Front között. A vita azon robbant ki, hogy az an-Núszra beolvadjon-e az ISIS-be (Iraki és Levantei Iszlám Állam) vagy sem. Ayman al Zawahirinek, a központi mag vezetőjének az volt a határozott utasítása, hogy a két szervezet ne egyesüljön.

Az al-Kaida decentralizációja együtt járt és jár belföldi dzsihadista szervezetek kialakulásával a Közel-Keleten és Afrika muzulmán országaiban, nevezetesen Irakban, Szíriában, a Maghrebben, Szomáliában, Nigériában és Jemenben (egyben – a „benszülött” terrorizmus terjedésével – az európai, az ausztrál és az egyesült államokbeli diaszpórában).

A leírtak ellenére ugyanakkor az is tapasztalható, hogy az al-Kaida központi magja elvi irányító szerepét továbbra is meg akarja őrizni. Az al-Kaida célja a húsz évre szóló stratégiai tervében kidolgozott célok fokozatos megvalósítása.

A globális dzsihad stratégiai doktrínája

A dzsihad az iszlámban vallási kötelezettség, amely kétféleképpen értelmezhető: tágabb értelemben a nagyobb (vagy spirituális) dzsihad a személyes vallási elkötelezettséget foglalja magában; a kisebb dzsihad a közösség és az egyén azon kötelezettségét tartalmazza, amely az iszlám és a muzulmánok védelmére vonatkozik.

Az al-Kaida és az iszlám radikális szervezetek a dzsihadot átalakították és kormányzati vagy közösségi kötelezettségről egyéni köteleltséggé változtatták, ami azt is jelenti, hogy az Iszlám nevében háborút lehet kezdeni. A terroristák – éppen ebből adódóan – arra törekcsenek, hogy vallási felhatalmazást (fatvát) kapjanak cselekedeteik végrehajtásához. Sőt az al-Kaida azon is munkálkodik, hogy felhatalmazást kapjon nem harcolók, nők és gyermekek megölésére is bizonyos körülmények között.² Az al-Kaida igyekezett elfogadtatni azt, hogy a gyermekek és a nők megölése a dzsihad során „járulékos következményként” kezelendő. A muzulmánok véletlen halálával magyarázzák az öngyilkos merénylők halálát, amit Allah megbocsát, sőt, a merénylőket mártírnak nyilvánítják. (Ezért nevezik az öngyilkos harcosok alkalmazását *mártír-művelet*nek.)

Az említett elveket azonban nem mindenütt és nem mindenki fogadja el. Iszlám tudósok Egyiptomban és Szaúd-Arábiában bírálják ezeket a nézeteket és azt hangoztatják, hogy a terrorműveletekben rengeteg muzulmán veszíti életét. Az al-Kaida erre populista módon válaszol és arra hív fel, hogy a muzulmán harcosoknak csatlakozniuk kell az Egyesült Államok által vezetett muzulmán országok területén végrehajtott katonai műveletek ellen folytatott harchoz, beleértve Afganisztánt, Irakot,

² Megjegyzendő, hogy a muzulmánoknak kerülniük kell gyermekek és nem harcoló nők megölését. Kivételt képeznek azok, akik a muzulmánok ellen harcolnak.

Pakisztánt, Malit; csapásokat kell mérni zsidó célpontok ellen; védeni kell a muzulmán érdekeket Európában; ellenállást kell tanúsítani az elnyomó rezsimek irányában az arab világban.

Az al-Kaida húszéves stratégiai terve hét cél megvalósítását tartalmazza és 2020-ig tart.³ A végső cél: győzelem az iszlám ellenségei fölött és kalifátus kikiáltása. A stratégiai célokat és az időelosztást az alábbi táblázat összegzi:

Sza-ka-szok	Stratégiai célok	Időterv	Taktikai célok
1	Ébredés	2001. 09. 11.	Az Egyesült Államok provokálása, támadás muzulmánok ellen, a dzsihadizmus kialakítása
2	Szemek felnyitása	2002–2006	Nyugati erők defenzívája
3	Felemelkedés, felkelés	2007–2010	Támadás Törökország és Izrael ellen
4	Hitetlen muzulmán rendszerek bukása	2010–2013	Szaúd-Arábia, olajtermelő országok
5	A Kalifátus kikiáltása	2013–2016	Muzulmán erők mozgósítása
6	Teljes konfrontáció	2016–2020	Totális háború a hitetlenek ellen
7	Végső győzelem	2020	Globális Kalifátus kikiáltása

Értékelve a célokat, megállapítható, hogy azok merész gondolatokat, ugyanakkor kevés realitást tartalmaznak. A 9/11-re adott amerikai választ („Globális háború a terrorizmus ellen”) a muzulmán világban úgy értelmezték, hogy ez a „keresztes vitézek” támadása az iszlám ellen. A *Szemek felnyitása* stratégiai célt úgy magyarázzák, hogy ez nem más, mint a Nyugat kényszerítése a dzsihadizmus elleni védekezésre. A harmadik pont azt jelenti, hogy terrorcselekményeket kell szervezni Törökországban, ahol szekuláris demokrácia uralkodott egy döntően muzulmán országban, majd 2002-ben az Igazság és Fejlődés Pártja jutott hatalomra, de ennek ellenére mégsem terveztek merényleteket. Izrael az al-Kaida, illetve ennek helyi képviselői a Hamász és a Palesztin Iszlám Dzsihad támadták.

A negyedik cél a hitetlen muzulmán rendszerek megdöntését tervezi, ami az al-Kaida értelmezésében azokat az országokat jelenti, ahol döntően muzulmánok élnek, de nem alkalmazzák az iszlám törvényeket. Demokratikus politikai rendszerek működnek, például Törökországban vagy szekuláris nacionalisták uralkodnak számos országban (Algéria, Egyiptom, Kazahsztán, Pakisztán), több helyen egypárti, katonai diktatúrák működnek (Líbia, Szíria, Üzbegisztán, Jemen), tradicionális monarchiák (Marokkó, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírátságok), vagy síita uralkodók regnálnak (Szíria, Irak, Irán).

3 Forrás: Martin Rudner: al Qaeda's Twenty-Year Strategic Plan: The current Phase of Global Terror in Studies in Conflict and Terrorism.

Az al-Kaida a muzulmán világban az adott időszakban számos felkelést és merényletet hajtott végre a Száhel-övezettől az Arab-félszigeten át Dél-Ázsiáig. Az al-Kaida válasza az ún. arab tavaszra igyekezett ezeket a célokat megtestesíteni. A tunéziai, egyiptomi, líbiai, jemeni és szíriai népi forradalmakat az al-Kaida populista mozgalmaknak tekintette, melyek célja a korrump, hitehagyott rezsimek megdöntése és helyettük iszlám uralom bevezetése. Hogy ez miként valósult meg, azt ma már világosabban látjuk.

A hitetlen muzulmán rendszerek megdöntésére vonatkozó törekvéseket az alábbi helyeken dzsihadista mozgalmak formájában tapasztalhatjuk:

- Az al-Kaida az Arab félszigeten (célterülete főként Jemen és Szaúd-Arábia).
- Az Iszlám Állam Irakban és a Levantében (az iraki és a szír síita vezetést támadja és műveleteket tervez a szunnita Jordánia ellen).
- Az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom (amely Üzbegisztánban, Tádzsikisztánban, Oroszországban, Törökországban, Kirgizisztánban, Kazahsztánban, Kínában, valamint Afganisztánban és Pakisztánban tevékenykedik, főként a tálibok támogatásával).
- Az al-Kaida az iszlám Maghrebben (amely célként kezeli Algériát, Malit, Marokkót és Líbiát).
- Az al Shabab (amely Szomáliában, valamint több Kelet-Afrikai országban tevékenykedik).
- A tálibok és a Hakkáni-hálózat (Afganisztánban és Pakisztánban).
- A Dzsemáa Iszlámija (Indonéziában, Malajziában és Szingapúrban).
- Kelet-Türkisztáni Iszlám Mozgalom és a Türkisztáni Iszlám Párt (amely Kínában az ujgurok függetlenségéért harcol).
- A Jund al-Khilafah (amely Kazahsztán iszlámizációjáért harcol, de tevékenykedik Afganisztánban, Pakisztánban, a Kaukázusban és Nyugat-Európában is. 2014 szeptemberében ők vállalták a francia tús kivégzését Algériában.)
- Boko Haram (amely Nigéria északi, muzulmán többségű részén folytat terror-tevékenységet).

Az al-Kaida felfogása szerint a muzulmán forradalmi mozgalmak (a mi értelmezésünkben *arab tavasz*) nem teljeseznek ki akkor, ha nem járnak az iszlám törvénykezés bevezetésével. Az egyiptomi származású al-Kaida vezér, al Zawahíri figyelmeztetett, hogy az igazi ellenségek a keresztények, zsidók és arab szövetségeseik. Amikor Murszit eltávolították a hatalomból, az al-Kaida a Sínai-félszigeten merényletek sorozatával válaszolt. Az egyiptomi biztonsági szolgálatok adatai szerint a Sínai-félszigeten a terroristák száma 8000 fő, ebből kb. 500 fő szabadlábon van.⁴ Szíriában létrehozták az an-Núszra Frontot az alawita rendszerrel szemben. A szervezet fő célja a kalifátus létrehozása, amit napjainkban már nemcsak deklarált célként határoznak meg az Iszlám Állam részéről Irakban és Szíriában, hanem ki is kiáltották azt. Mindezek azt bizonyítják, hogy a stratégia nemcsak deklaráció, hanem konkrét lépéseket is tartalmaz.

4 Forrás: <http://weekly.ahram.org.eg/News/7174/17/Shape-shifting.aspx> Al Ahram 2011. 09. 11. (Letöltve: 2014. 9. 30.)

Az al-Kaida stratégiai tervében a 2. pontban meghatározott célok (*szemek felnyitása*) a terrortámadásokkal ma is érvényes amerikai és nyugat-európai célok irányában és a folyamat áthúzódik a kalifátus létrehozásának időszakára is.

A nemzetközi terrorizmus tevékenységek komplex megvalósítását foglalja magában, amely részleteiben az alábbi feladatokat tartalmazza:⁵

- Stratégiai tervezés.
- Aktivisták és műveletet végrehajtók toborzása.
- Kiképzés.
- Pénzügyi támogatás és pénzek továbbítása.
- Logisztikai biztosítás.
- Hírszerzés, elhárítás, biztonsági intézkedések.
- Kommunikáció.
- Propaganda, agitáció, oktatás.
- Alvó sejtek, búvóhelyek.
- Taktikai felkészítés.
- Célfelderítés.
- Célok megtámadása.⁶

Oszama Bin Laden halála után utódja, al Zawahiri fő célkitűzése az al-Kaida újjászervezése volt. A szervezet vezetését megfiatalították, olyan személyeket vettek be, akik harci tapasztalatokkal rendelkeztek. Az arab változások is lehetőséget kínáltak számára, hogy a szervezetet a belső dzsihád irányába mozdítsa el, ideológiai irányvonalként a szalafita irányzatot követve. Főirányként azokat az országokat választotta, ahol a központi vezetés gyenge volt vagy nem is működött (Jemen, Líbia, Szíria).

A nemzetközi erők hadjáratát követően a dzsihádisták Líbiában abban reménykedtek (és nem alaptalanul), hogy vallásos iszlám országot hoznak létre. A Kadhafi börtöneiből szabadultak örömmel csatlakoztak a dzsihádista vonalhoz. A fegyverraktárakból ellopott fegyverekkel segítették a szudáni, a szomáliai, a Sínai-félszigeti és a Gázai övezetben tevékenykedő dzsihádisták akcióit.

Egy másik fontos terület Szíria, ahol a dzsihádisták reménykednek egy iszlám állam megeremtésének lehetőségében, amelyhez a hitetlen alawita Aszad elnököt el kell távolítani.⁷ Al Zawahiri még 2005-ben programot készített a szíriai változásokra, amelyben az országot a dzsihád központi helyeként jelölte meg.

Ugyancsak Zawahiri bátorítására és logisztikai támogatásával jött létre Irakban az Iraki Iszlám Állam (Islamic State in Iraq – ISI). Az ISI szalafista mozgalom, amely iszlám harcosokat toboroz, kiképez, felfegyverez és küld Szíriába harcolni az Aszad rendszer ellen.

A globál dzsihád mozgalom legaktívabb szervezete Szíriában a több ezer főt számláló an-Núszra Front. A polgárháború kitörése óta több mint 60 öngyilkos

5 A szakirodalom a terrorizmus ciklusának is nevezi, hiszen önmagába visszatérő folyamatról van szó. Ezeket itt csak felsorolom, részletes kifejtésükre most nem térek ki.

6 Az al-Kaida kézikönyve részletesen tartalmazza a ciklus egyes elemeit. (Military Studies in the Jihad Against the Tyrants, vagy Encyclopaedia)

7 Kezdetben ez nem így volt, ugyanis Aszad Irak amerikai megszállása során engedélyezte, hogy a dzsihádista harcosok nagy számban mehessenek át országán Irakba.

merénylet elkövetéséért felelős. Ez a szervezet gyakorlatilag egy „káderképző” az al-Kaida számára, a tapasztalatok megszerzését követően ezeket a harcosokat küldik más országokba, köztük Nyugatra is.

A dzsihadista mozgalmat támogatja az egyiptomi Gamma’ a al-Islamiyah szervezet is, amely a Murszi-rendszer megbuktatását követően illegalitásból folytatja tevékenységét. Zawahiri felhívására főként a Sínai-félszigeten hajtanak végre merényleteket elsősorban egyiptomi rendőrök és katonák ellen, akik közül az elmúlt egy évben több százan veszítették életüket.

Az említetteken kívül Zawahirinek sikerült más szervezeteket is bevonni a globális dzsihad mozgalomba, például Szomáliában az al Shabab terrorszervezet. 2013 áprilisától Zawahiri ázsója megnőtt, amikor kibékítette egymással az Iraki Iszlám Állam vezetőjét, Abu Baker al-Baghdadit és a szíriai an-Núszra Front vezetőjét, Muhammad al-Julanit. Ezzel az iraki al-Kaida ernyőszervezetként működik az iraki és szíriai szervezetek fölött.

Az al-Kaida kiterjesztette tevékenységét a hagyományos területeken (Afganisztán, Irak, Csecsenföld, Szomália) kívül a Közel-Kelet és a Szaharai sivatag más területeire is (például Líbia, Mali, Szíria). Utóbbi számos külföldi dzsihadistát vonz több nyugati országból, köztük Franciaországból, Németországból, Hollandiából, Belgiumból, a skandináv államokból, az Egyesült Államokból, Kanadából és Ausztráliából. Az említett államok hatóságai jogosan aggódnak amiatt, hogy a harcosok hazájukba való visszatérésüket követően komoly biztonsági kockázatot jelentenek.

A jelzett trendek azt is mutatják, hogy támadásokkal kell számolni a világ számos részén. A támadásokat természetesen helyi szervezetek és az ún. „magányos farkasok” is végrehajthatják. Ezt szélsőséges nézeteivel és ötlet-adásaival segítheti a média, nevezetesen a szalafista, dzsihadista Inspire magazin is.

Az al-Kaida ma sokkal változékonyabb és komplexebb fenyegetést jelent, mint néhány évvel ezelőtt. Az Europol 2013-as *A terrorizmus helyzete és trendje* (EU Terrorism Situation and Trend Report for 2013) című jelentése kimondja, hogy „al-Kaida terrorizmusa az EU-tagállamok és külföldi érdekeltségei számára kulcsfenyegetést jelent”. Ugyanezt erősíti meg az Egyesült Államok Hírszerző Közösségének fenyegetettség-értékelése is, amely szerint az „al-Kaida továbbra is elkötelezett a dzsihadista célok megvalósítására és folyamatos fenyegetést jelent az Egyesült Államok számára”. Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának 2012-es, terrorizmussal kapcsolatos ország-jelentése (Country Reports on Terrorism 2012) kimondja, hogy az „al-Kaida központi magja a szervezet elleni világszintű fellépés következtében meggyengült, de a regionális hálózatok egyre inkább saját célok megvalósítására törekszenek a saját maguk által kiválasztott célpontok ellen”. Az USA Külügyminisztériumának 2013-as ország-jelentése az alábbiakat emeli ki:

- 2010 és 2013 között a szalafista dzsihadista csoportok száma 58%-kal növekedett. A csoportok számára a legjobb búvóhelyet Észak-Afrikában Líbia, a Levantéban Szíria biztosítja.
- A szalafita dzsihadista harcosok számára 2010–13 között a legvonzóbb hely Szíria.
- Jelentős növekedés tapasztalható az al-Kaida ihletésű szalafista szervezeteknél 2007 és 2013 között. Ez százalékban kifejezve: Iraki Iszlám Állam esetében

43%, al Shabaabnál 25%, an Núszra Frontnál 1% és az al-Kaidánál az Arab félszigeten 10%.⁸

Fontos ugyanakkor kiemelni azt, hogy a jelzett növekedés nem az arab országok kormányainak támogatásával történt. Annak ellenére következett be, hogy Jordánia, Szaúd-Arábia, vagy az Egyesült Arab Emírségek kormánya folyamatosan erősödő terrorelhárító tevékenységet folytat. Szaúd-Arábia 2003 óta új intézkedéseket vezetett be az al-Kaida ottani terrorszervezete ellen. Jordánia aktívan lép fel az országot is fenyegető al-Kaida mezopotámiai terrorszervezete ellenében.

Az arab államok törvénytelennek fogják fel a szélsőséges mozgalmakat és nem hitehagyottaknak. A terrorcselekmények áldozatai arabok és zömében szunnita muzulmánok. Olyan fontos országok kormányai, mint Bahrain, Jordánia, Kuvait, Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírségek és Omán, az Iszlám Állam (IS) feltűnése óta szigorú intézkedéseket hoztak a terrorszervezetek pénzügyi támogatása és a toborzó tevékenység megakadályozása terén.

Az Iszlám Állam veszélyei

A közel-keleti régióban az elmúlt hónapokban a regionális stabilitást leginkább fenyegető terrorszervezetévé vált az Iszlám Állam (IS), vagy korábbi nevén Iszlám Állam Irakban és Szíriában (ISIS) nevű terrorszervezet. Az IS a dzsihádzmusban az al-Kaidát helyettesíti. A gátlástalan, kegyetlen gyilkosságok és azok médián keresztül terjesztése révén nemcsak a térség, hanem a világ biztonságát is fenyegeti.

Az Iszlám Állam Irakban nagy területet foglalt el, Bagdadot is fenyegeti, Szíriában ugyanakkor nem volt képes nagy területet megszállás alatt tartani. Módszerei közé tartoznak a rajtaütésszerűen szervezett akciók, katonai demonstrációk, felvonulások. Ereje mindkét helyen ellenségei gyengeségében van. Irak sikertelen állam, működését a szervezetlenség jellemzi, hadereje erőtlen és dezorganizált, a szír vezetés pedig saját ellenfeleivel van elfoglalva, így nem csoda, hogy az IS gyorsan tudott előrenyomulni. A helyi lakossággal szembeni erőszakos fellépése következtében az IS nem nyerte meg a támogatást, sőt várható, hogy hosszabb távon a lakosság is fel fog lépni ellene.

Ha az ISIS és az al-Kaida viszonyát vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy az ISIS része a globál dzsihád mozgalomnak. Célja egy tálib-típusú kalifátus létrehozása az iszlám törvények szerint, a kelet-mediterrán térségben.

A legtöbb szunnita arabot nem érdeklik az IS szélsőséges nézetei, de a jelenlegi helyzetben nincs más lehetőségük, mint eltérni azt. A síták által lakott területen az IS a síták szervezett ellenállására számíthat, iráni támogatással, különösen olyan szent helyeken, mint Nedzsef vagy Kerbalábani. Hasonlóan kemény fellépéssel számolhatnak Jordániában, Libanonban, Törökországban és Iránban is, következésképpen a további országok elleni támadás valószínűsége kicsi. Nem nagy az esélye azoknak

⁸ Forrás: <http://www.start.umd.edu> (Letöltve 2014. október 10.) További információk elérhetők: Seth G. Jones, *A Persistent Threat: The Evolution of al Qa'ida and Other Salafi Jihadists*, Rand, Santa Monica, ISBN: 978-0-8330-8572-6, pp. X-xi).

az egyes médiákban hangoztatott híreszteléseknek, hogy az ISIS rövidesen megjelenik számos környező és távolabbi országban.

Az IS nem elsősorban azért jelent veszélyt, mert fenyegeti az ország(ok) integritását, hanem azzal, hogy pénzt és fegyvert juttat a térség többi terrorszervezete részére, területileg pedig összeköti Irak nyugati részét Szíria keleti és északi területével, kialakítva ezzel egy áthatolhatatlan területet (hasonlóan Wazirisztánhoz Pakisztánban). A terület ezzel a felforgató tevékenység központjává, terroristák búvóhelyévé válhat, fenyegetve az egész régió stabilitását.

Jelentős veszélyként értékelhető a felhalmozott tőke, ami a feketepiacból és bankok kirablásából származik, valamint a sok fegyver (közte számos nyugati), ami az iraki haderő készletéből került a szervezet tulajdonába.

Az ISIS eltér a többi al-Kaida közeli terrorszervezettől abban, hogy vezetője, Abu Bakr al-Baghdadi kalifának nevezte ki magát, ezzel személyes ellentétbe került al-Zawahirivel. Ebből adódóan az *Al-Kaida Irakban* megfogalmazást is óvatosan, kellő kritikával célszerű fogadni.

Az ISIS brutalitásában is eltér az al-Kaidától, ami abból a szempontból veszélyes, hogy más csoportok is átvehetik az alkalmazott módszereket. A gerilla-hadviselésbe újabb terrormódszerek kerülhetnek be, amelyeket egyes szervezetek a saját működési területükön is alkalmazhatnak a jövőben. Ezért kell odafigyelni az IS gonosz szellemére és üzeneteire. Nem véletlen, hogy az Egyesült Államok által kezdeményezett koalícióhoz sokan és gyorsan csatlakoztak még akkor is, ha a koalíció működésével kapcsolatban számos kérdés merül fel. Ezek közül célszerű kiemelni az alábbiakat, ami például Egyiptom részéről merült fel:⁹

- Ha az ISIS a cél, a koalíciós tevékenység magában foglalja-e a Szíriában Aszad ellen harcoló többi dzsihadista csoportokat? (Az ENSZ BT 1270-es határozata egyhangúan támogatja az an-Núszra Front elleni fellépést is.)
- Mennyi időre tervezi a Pentagon a katonai fellépést?
- Hogyan történik a költségek elosztása?
- Mi a szír kormány szerepe? (Egyiptomi vélemény szerint az akció a szír kormány nélkül is végrehajtható).
- Mi Törökország szerepe? (Egyiptom nem biztos abban, hogy Törökországgal együtt részt tud venni a koalícióban.)
- Mi a NATO feladata?

Az ISIS elleni katonai fellépés sikere számos kérdést vet fel, amire ma még nem biztos, hogy képesek vagyunk korrekt választ adni. Anthony H. Cordesman professzor, a washingtoni Stratégiai és Nemzetközi Tanulmányok Központjának (CSIS) vezetője szerint viták vannak abban, hogy légi háború folyik, vagy szárazföldi erőket vetünk be, pedig rövidtávon nincs esély a győzelemre addig, amíg Irakban az új kormány nem teremt békét a síiták, a szunniták és a kurdok között és nem jön létre egy működőképes állam.¹⁰

⁹ Forrás: Al Ahram 0904: Washington's ISIS strategy <http://english.ahram.org.eg> (Letöltve 2014. 9. 26.)

¹⁰ Forrás: Anthony H. Cordesman: The Real Center of Gravity in the War Against the Islamic State 30 September, 2014. Elérhető: <http://csis.org/publication/real-center-gravity-war-against-islamic-state> (Letöltve: 2014. október 12.)

Amíg az Egyesült Államok nem tudja megteremteni a logisztikai támogatást egy polgárháborúban álló országban, addig nem lehet szó szárazföldi erők bevetéséről. Az Iszlám Állam felemelkedése az iraki síiták és szunniták ellenségeskedésének az eredménye, amihez nagymértékben hozzájárult a Maliki-kormány tehetetlensége. Nagyon sok iraki egy katonai beavatkozásra úgy tekint, hogy az Egyesült Államok részt akar venni a polgárháborújukban. Sok síita és szunnita milicista, valamint politikai ügy nézi a beavatkozást, hogy miként tudja azt saját céljaira felhasználni.

Ezek a problémák túlnőnek Irak határain, számos etnikai és szektáriánus elemeket tartalmaznak. Az Egyesült Államok olyan problémával áll szemben, hogy nincs világos határ az irakiak, a síitek és a kurdok, iraki és szíriai szunniták között, szíriai, iraki és törökországi kurdok között (ráadásul az Egyesült Államok a Kurd Munkáspártot terrorszervezetként tartja nyilván). Nehéz a kurd pesmerga-erőket felfegyverezni úgy, hogy nem lehet tudni, mekkora területet fognak ellenőrzésük alatt tartani. De nehéz a korrupt, megtévesztő iraki kormányerők támogatása is, akiknek a kezében van a haderő és a rendőrség. A kiképzési és felszerelési program sem lehet hatékony, ha nincs mire építeni azt.

A térség országai közül aggodalmat okozott az IS megjelenése a szaúdi vezetésben. Egy közelmúltban végzett felmérésből kiderült, hogy a szaúdi lakosság 92%-a, különösen a fiatalok az IS ideológiáját összeegyeztethetőnek tartják az iszlám vallással és a sariával (iszlám törvénykezés).¹¹ Számos aktivistát vettek őrizetbe, akik az IS mellett agitáltak, toboroztak és pénzt gyűjtöttek számukra. A hatóságok attól is tartanak, hogy az IS-hez kerülők visszatérésük után merényleteket szervezhetnek a királyság ellen. Megjegyzendő, hogy a szaúdi lakosság 2/3-a 30 év alatti, köztük nagyon magas a munkanélküliek aránya. Potenciális veszélyt jelenthet a lakosság etnikai összetétele a térségben, hiszen a síita lakosság aránya Szaúd-Arábiában 20, Kuvaitban 30, Bahreinban 70%. Szaúd-Arábia az elmúlt években milliárdokat költött az iraki határ (hossza 850 kilométer) kerítéssel történő megerősítésére és áttelepítette a Nemzeti Gárda jelentős részét is. Ennek tükrében érthető, hogy a szaúdi királyság gyorsan csatlakozott az IS elleni koalícióhoz.

Végül mindenképpen említést kell tenni az IS Európát érintő fenyegetéséről. Számos média foglalkozik azzal, hogy a szervezetben tevékenykedő dzsihadisták mekkora veszélyt jelentenek visszatérésüket követően Európára. Véleményem szerint ezt a kérdést kellő óvatossággal kell megközelíteni. Először is nem minden országra jelentenek komoly veszélyt, különösen azokra nem, amelyek nem vesznek részt az ellene folytatott küzdelemben. Tehát az egyes országok fenyegetettsége eltérő. Másrészt azt is hangsúlyozni kell, hogy a dzsihadista szervezetek az eddigi tapasztalatok alapján ott jelennek meg, ahol a központi hatalom gyengén működik. Európában és az Egyesült Államokban ez nem jellemző, sőt a lakosság is támogatja a hatóságokat. Ettől függetlenül szórványos és kisebb merényletekkel számolhatunk, de komolyabb agitációs tevékenység és merényletek sokasága nem valószínű.

* * *

11 Forrás: Yoel Guzansky: On the Road to Mecca? The Islamic State Threat to the Gulf in INSS Insight No. 603, September 8, 2014

Összességében elmondható, hogy az al-Kaida jelenlegi helyzete rosszabb, mint 9/11 előtt. A társult szervezetek megjelenése, valamint a toborzások és a szponzorálások következtében az al-Kaida 2010-től, főként a szíriai polgárháború miatt, ismét erősödik még akkor is, ha tevékenységét a szírfalak mögött fejti ki, ideológiaként szolgál és sok esetben pusztán a nevét adja, ami egyébként presztízsként szolgál. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszanak az al-Kaida ihletésű szervezetek.¹² A nemzetközi erők afganisztáni kivonulását követően nyugodtabb körülmények között tevékenykedhet, tevékenységét kiterjesztheti a Közel-Keletre, a Maghreb-országokra, Nyugat- és Kelet-Afrikára és a Nyugatra is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- The Institute of National Security Studies: Yoram Schweitzer in *ISIS: The Real Threat* INSS Insight No. 596, August 21, 2014.
- The Institute of National Security Studies: Yoram Schweitzer in *Temporary ISIS: A Risk Assessment* INSS Insight No. 564, June 23, 2014.
- Martin Rudner: *al Qaeda's Twenty-Year Strategic Plan: The current Phase of Global Terror* in *Studies in Conflict and Terrorism*, 36; 953-980, 2013 ISSN:1057-610X Al Ahram 2011. 09. 11.
<http://weekly.ahram.org.eg/News/7174/17/Shape-shifting.aspx> Letöltve: 2014. 09. 28.
- Anthony H. Cordesman: *The Real Center of Gravity in the War Against the Islamic State* 30 September, 2014.